

sche concurrentie van machinale producten, en tevens ten gevolge van de uitwisseling van Grieken en Turken na den vrede in 1922 — toen nl. inplaats van de oorspronkelijk daar wonende zijde-telende Grieken een contingent van tabak-verbouwende Turken uit Macedonië zich in Broessa kwam vestigen. In den laatsten tijd is er een fabriek in het dal opgericht, en bovendien een vakschool voor zijdebewerkers, waardoor men een nieuwen opbloei van deze industrie verwacht; dit zal echter bij verloop van tijd pas kunnen blijken.

De eerste han, die ik bezocht, was de Ipek han, en de eerste indruk, dien ik ervan kreeg, was op een stillen najaarsdag, een Zaterdagmiddag. Er viel een fijne, gestadige regen, die de lucht verfrischte en van het loof der oeroude platanen neerdrupte. Op het plein stond een man met twee beladen ezels, bij het fontein-paviljoentje in het midden. Die man met ezels vertrok ook al spoedig; en zoo stond ik alleen in dit Middeleeuwsche handelshuis, onder de druppelende platanen. Het had voor mij de bekoring van het onopgeschroefde, het eenvoudige, een overgebleven eiland uit vroegere periode temidden van onze gestandaardiseerde industrie. Onder de arkaden lagen de stapels balen, en uit één zak, die open-gescheurd was, hing een cascade dof-witte cocons — zooals een druiventros afhangt van een schaal in een XVIIde-eeuwsch stilleven. En hier, in de zijde-hal van Broessa, komt een beeld van heel vroeger tot mij terug: van de pakhuizen aan de haven in Rotterdam, waar ik als klein kind langs liep naar school — de pakhuizen met kantoor onder de woonhuizen der oud-Rotterdamsche kooplieden. De deuren stonden dan wijd open, en in het donker daarbinnen zag je de pakhuis-knechts aan 't werk, — en een kruiig-zoete geur kwam er naar buiten. Was het van tabak, of suiker, of soms thee — ik weet het niet. Maar veel later in China kwam ik eens in Kioekiang, en daar rook ik bij de pakhuizen aan de kade dienzelfden kruiig-zoeten geur. Twee stations van de producten, die de Oost-Indische Compagnie verscheepte, Kioekiang en Rotterdam. En in dezelfde Oost-Indische-Compagnie-sfeer staat nog dit groote pakhuis van Broessa, de Ipek han, met zijn opgestapelde balen achter de platanen op het binnenplein.

Beroemd was Broessa om zijn handel, maar nog meer om zijn warme bronnen, met het geneeskrachtige badwater; en talrijk zijn de Turksche gedichten, die het daarom verheerlijken — het eigenlijke „Baden” van het Ottomaansche rijk, zooals het in een oude Deutsche beschrijving gedefinieerd wordt. Er bestaan een zestal van deze groote badgebouwen: in hun van het marmer glanzende, algemeene badzalen stroomt daar het water in een wijd bassin. De eerste Ottomaansche sultans lieten de badgebouwen, die wij nu zien, oprichten; maar Byzantijsche resten, die erin verwerkt zijn, getuigen van Byzantijsche badgebouwen vóór deze, op dezelfde plaats. In de Romeinsche tijd zijn er hier eveneens